

Bartók Györgyi - Mezey László Miklós: "A második Gutenberg-korszak elején vagyunk" - Interjú Skaliczki Judittal, az Oktatási és Kulturális Minisztérium főosztályvezető-helyettesével*

- Azzal kellene kezdenünk a beszélgetést, hogy immár a harmadik könyvtári stratégiai ciklus közepén tartunk, és ebben az időszakban milyen a magyar könyvtárügy helyzete? Nyilván vannak előremutató eredmények és nyilván látszanak a gondok is, de összefoglalóan milyen képet láthatunk a könyvtárügyről - felülnézetből?

- Nem felülről, hanem - remélem - belülről látom a könyvtárügyet.

Több összetevőt lehet említeni. Alapvetően felerősödött az a tendencia, ami már akkor is létezett, amikor a minisztériumba kerültem. Az ugyanis, hogy sokszor nehezebb a könyvtárak, pontosabban szólva egy-egy könyvtár helyzete, mint a rendszer egészéé. Ezt a - nem mindenütt, de alapjaiban létező - egyensúlyhiányt csak a folyamatos rendszerfejlesztéssel lehet valamennyire is egyensúlyban tartani. Tovább rontja a helyzetet, hogy némelyik könyvtár egymástól elszigetelve működik, miközben összefogással, együttműködéssel sokkal többre lehet jutni. A rendszerfejlesztés szempontjából komoly eredményeket könyvelhetünk el. Ami a kistelepüléseken történik 2005 óta a mozgókönyvtári normatívának köszönhetően, az jelentős fejlődést eredményezett. Annyi finanszírozási forrás és szellemi kapacitás jutott a kistelepülésekre, amennyi évtizedek óta nem. Az IKT könyvtári jelenléte közhellyé vált, a tartalomszolgáltatás terén fontos lépés volt az EBSCO országos licenszének megvásárlása 2003-ban és azóta a szolgáltatás folyamatos biztosítása. A Magyar Digitális Képkönyvtár 2008. évi kialakításával belekezdünk az OSZK-val a teljes közgyűjteményi digitalizálás pilot projektjébe. Az ODR és a KSZR fenntartása és folyamatos fejlesztése biztos keretet nyújtanak az országos szolgáltatásokhoz. Az európai uniós pályázatok sorában sikerült dobogós helyet szerezni a könyvtáraknak, és a források kormányzati átcsoportosítása után is figyelemre méltó a támogatottságunk. Persze, azon könyvtárak számára, amelyek esetleg ezért nem kaptak most támogatást, ez nem vigasz. Megint a rész és az egész viszonyáról van szó.

A most futó Új Magyarország Fejlesztési Terv európai uniós pályázatai egységbe fogják és erősítik a hazai könyvtári rendszert. Kiszámítható stratégiai ciklusaink vannak, és a pályázatok során elnyerhető támogatással megvalósíthatóvá váltak a kitűzött célok.

Kiemelten fontosnak tartom a határon túli fejlesztéseket is, amelyek következtében a külföldi magyar könyvtárak kapcsolódhatnak az ODR-szolgáltatásokhoz. Például ahogyan együttműködnek a hazai és határon túli bázisok: Beregszász, Zenta, Csíkszereda, Somorja, és ahogyan ehhez a hálózathoz kapcsolódik Nyíregyháza mint képzési központ, vagy Debrecen mint dokumentumküldő. De említhetem a Könyvtári Minőségfejlesztés 21 projektet is. Ezek mind-mind a rendszerszerű működést szolgálják, ezen keresztül pedig azt a célt, hogy a könyvtár egyre közelebb kerüljön a használóhoz.

Tehát a rendszer működésének fejlesztése az országos stratégiáknak és a megvalósításukat szolgáló pályázatoknak köszönhetően egyre erőteljesebb, az abba szervesen nem kapcsolódó könyvtárak helyzete viszont - természetesen - egyre rosszabb.

Mindez meghatározza a könyvtárakban dolgozó könyvtárosok közérzetét is. Ahol azzal kell küzdeniük, hogy a fenntartói támogatás kevés, be vannak kerítve a napi megoldandó gondok közé, és ezt nem tudják kiegészíteni máshonnan jövő forrásokkal, és az új ismeretek adta

változtatási technikákkal, az új ismeretek adta magabiztossággal, ott bizony a könyvtárosok rossz közérzettel, szomorúan, hitevesztetten dolgoznak.

Ahol viszont a menedzsment megtalálta mindazokat az eszközöket, amelyek a nehéz helyzetben is alkalmasak a túlélésre, ahol az emberi kompetenciák segítik legyőzni a létező rossz körülményeket, az időnként mindenütt jelenlévő kudarcot, ott ma is öröm a könyvtári munka. Mindkét magatartásformára sok példa van, nagyon összetett a kép.

- Közhely, ám igaz, a könyvtár lelke a könyvtáros, a minőségi könyvtár egyik legfontosabb tényezője a könyvtáros személyisége, erről is szeretnénk valamit hallani. Főleg abban az összefüggésben, hogy a Könyvtári Minőségi Díj előkészületei megtörténtek, amint azt egy régebbi, veled készült interjúban hírül adtuk (3K, 2008. 2. sz.). Hol tart most ez a minősítési folyamat?

- Igen, a könyvtáros személyisége nagyon fontos, az olvasó után a legfontosabb. Ezzel kapcsolatban két alapvető gondot látok.

Hiába szeretnénk, hogy a napi gondokkal küszködő könyvtárosok mindig rendszerben gondolkodjanak, és a saját, megoldandó gondjaikat is ehhez alakítsák. Egyre kevesebb az olyan könyvtáros, aki a munkája mellett a Magyar Könyvtárosok Egyesületében vagy egyéb szakmai szervezetben aktívan, a saját munkahelyi problémájától kicsit elszakadva, a nagyobb szakmai közösségért is dolgozik. A nagyobb közösséggel, ha patetikus kívánok lenni, úgy is mondhatnám, a közjőval az emberek jelentős része - tisztelet a kivételnek - nem törődik. A szűkebb közösség a meghatározó, és úgy érzik, ha ott rossz a helyzet, akkor rossz az egész, és ha ott jó, akkor jó az egész. Pedig mindig, mindannyiunknak szükségünk van a komplexebb, a nagyobb egységet is számbavevő gondolkodásra.

A másik gond, hogy a konfliktuskerülés felülírja a megharcolandó célokat. Eléggé elszomorító és kétségbeejtő persze, hogy napjainkban nem elég jól dolgozni; emellett küzdeni, harcolni is kell. Sajnos, valóban napi harcok között dolgozunk. A könyvtári rendszer működése érdekében kell küzdeni, például azért, hogy az ODR-re, a mozgókönyvtári ellátásra és sorolhatnám, meglegyen a támogatás. És pontosan tudom, hogy egy-egy könyvtárban ugyanilyen küzdelmet kell folytatni az ott megoldandó, semmivel sem kisebb súlyú feladatok ellátása érdekében. De hiányzik sok kollégából az a fajta attitűd, kompetencia, hogy ezt meg kell tenni, ki kell állni, hogy mindez része a munkánknak. Azt is mondhatnám - egyszerűsítve az eddigieket -, hogy bizonyos helyeken még mindig baj van az érdekérvényesítéssel. Ugyanakkor, ahol a könyvtári vezetés, a könyvtár munkatársai jó kapcsolatot alakítottak ki az őket körülvevő társadalmi közeggel, a tágabb környezettel, a fenntartóval stb., ott mérhető, látványos eredmények születtek. Gondoljunk az új könyvtári épületekre, egy-egy könyvtárnak az adott közösségben elfoglalt és megkérdőjelezhetetlen szerepére, a szakmai szervezetek sikeres és eredményeket hozó országos kampányaira, rendezvénysorozataira. Nagyon sok mindent elértünk, sok minden előnyére változott, ezt nem észrevennünk éppen úgy hiba, mint a csak pozitív eredmények felsorolása. Változtassunk bátran, ahol arra van szükség, és fejlesszünk tovább, ahol arra van szükség.

Visszatérve a Könyvtári Minőségi Díjra. Az említett interjúban azt ígértem, hogy ez év második felére meglesz a jogszabály. És ez így is van, szeptemberre kerül az előterjesztés az államtitkári, majd miniszteri értekezlet napirendjére. Tehát meglesz a jogszabály, és mód lesz arra, hogy minősített könyvtárak legyenek, és a minősített könyvtári cím elnyerése után a miniszter által kiírt pályázaton indulhassanak a könyvtárak a Könyvtári Minőségi Díjért. A dolog lényegi része, hogy a könyvtárak a minőségbiztosítás keretében az önértékelést hogyan készítik el, és a minőségmenedzsmenttel foglalkozó szakemberek képesek lesznek-e arra, hogy amennyiben az önértékelés és a helyszíni tapasztalatok egymásnak ellentmondanak, azt

mondják: nem fogadom el. A minőségelvű szakfelügyelet során voltam olyan városi könyvtárban ahol közel húsz évvel a rendszerváltozás után, KISZ-kiadványokat, teljességgel érvényét veszített kézikönyveket őriztek a tájékoztatásra kijelölt gyűjteményben. Tehát van mit megnézni a könyvtárakban.

- Úgy tűnik föl, hogy ebben a jelenlegi nehéz helyzetben egyetlen "kitörési pont" van, és ez a pályázatok nyújtotta lehetőség. A TIOP összesített tapasztalatairól szeretnénk hallani valamit. Mi volt az összegek elosztásának szempontrendszer?

- Én egy kicsit tágabban beszélnék a pályázatokról, előre bocsátva, hogy valóban, ez most a kitörési pont.

2004-2005 óta a Könyvtári osztály tevékenységei között az egyik legfontosabb a pályázati lehetőségek földerítése volt. Már akkor nyilvánvaló volt, hogy egyre kevesebb állami pénz lesz a könyvtárak fejlesztésére - ezt a trendekkel foglalkozók a szakirodalomban az 1990-es évek óta mondják -, és akkor is tudtuk, hogy amelyik könyvtár tud majd szerezni valami plusz pénzt, annak lesz lehetősége a kitörésre, amelyik nem tud, az lemarad.

Az európai uniós pályázatoknál először is egy információhiányból fakadó félreértést kell tisztázni, ami úgy tűnik, nem volt egyértelmű a pályázók előtt. Nevezetesen azt, hogy a hátrányos helyzetű térségek, vagyis az Európai Unió szempontjából hátrányos helyzetűek előnyt élveznek a pályázatok elbírálásakor, ahogy ez az adható pontokból is kiderült. Az európai uniós fejlesztéseknek az az általános, minden pályázatnál érvényesülő alapelve, hogy az adott ország elmaradott térségeit egy szintre kell hozni azokkal, amelyek fejlettebbek. Az Európai Unió országonként felmérést végzett, és megállapította, hogy például Budapest sokkal jobban ellátott szolgáltatásokkal, mint egy nyírségi vagy csongrádi település. Az ország könyvtári TIOP-os fejlesztésénél a szintre hozás volt az egyik legfőbb brüsszeli cél. Ez az egyik oka, hogy a keleti országrész több pontot és így több támogatást kaphatott, mint a nyugati országrész. Mindez benne volt az Akciótervekben, az Operatív Programokban, a pályázatban és az eljárásrendről szóló jogszabályokban.

A TIOP 1.2.3./08/1 pályázati kiírásra 87 pályázat érkezett. Ebből 84-et értékelték az előértékelők, ennyi került a bíráló bizottság elé, mert három pályázat nem volt értékelhető.

A 84 értékelhető pályázat értékelési határa hatvan pont volt, ez további négy pályázat kiesését jelentette. Erre a nyolcvan pályázatra a támogatási igény hatmilliárd forint fölötti összeg volt (pontosan: 6 060 616 622 forint). Ugyanakkor a pályázat tényleges támogatásának kerete 1 394 670 000 forint volt. Ebből 18 konzorciális pályázatot lehetett volna támogatni. Az összeg megemlése érdekében a Nemzeti Fejlesztési Ügynökség (NFÜ) és az OKM közös munkája során előre tudtunk hozni a 2011. évi keretből 922 633 000 forintot, és így a pályázaton 2 317 303 000 forint támogatást lehetett megítélni. Talán túl sok a szám, amit mondok, de mind a nyertesek, mind a forráshiány miatt elutasítottak tudják, hogy mennyire fontos az összeghatár. Szeretném elmondani, hogy nagyon jó pályázatok születtek, és sokszor fájt a bíráló bizottságban ülők szíve - nevük ismert az NFÜ honlapjáról -, hogy egy-egy pontnyi különbség miatt kellett forráshiányra hivatkozva jó, fontos pályázatokat elutasítani. A pályázati eljárásrend egyik legnagyobb tanulsága éppen az volt, hogy nem a beadó könyvtár milyensége méretik meg a bírálatkor, csupán a beadott pályázat, minden háttérismeret nélkül.

Összegezve a TIOP eddigi tapasztalatait, azt gondolom, hogy számba vesz mindenfajta strukturális fejlesztési lehetőséget, amire aztán a TÁMOP-ot lehet építeni. A még szeptember hónapban kiírásra kerülő második forduló automatikus pályázati rendszerével lehetővé kívántuk tenni, hogy az első körben kimaradt hat megyei könyvtár is forráshoz jusson, továbbá városi könyvtárak is, így - az IKT fejlesztés szintjén - megvalósulhatnak a Portál

programban kijelölt stratégiai célok, és lesz mire építeni a szolgáltatásfejlesztést is, amelyet a TÁMOP-os pályázatokkal kívánunk megalapozni.

A TÁMOP 3.2.4. pályázat által olyan rendszert kívánunk kiépíteni, amely konform a nyugat-európai könyvtári szolgáltatásokkal. Például azt, hogy a használó egy közös felületen találja meg a keresett dokumentum adatait, a keresett adatbázist, hogy végre megoldódjon az ODR és a MOKKA közös adatbázisainak gondja.

Már egy ideje tudomásul kellett venni, hogy a szakmán belül ezeket a gondokat nem lehet megoldani. Évek óta küszködünk a már említett problémákkal. Kellenek azok a hivatásos rendszerfejlesztők, akik a meghallgatott elképzelések után meg is oldják a felmerült javaslatokat. Őket meg kell fizetni. Többek között ennek a hiányolt profizmusnak a megjelenését szolgálják a pályázati források.

A TÁMOP-támogatások nagy részéből válik lehetővé a képzés támogatása is. Ennek főleg mostanában nő meg a szerepe, amikor a költségvetés erre alig, vagy éppen semmit sem tud fordítani. Lehet arra pályázni, hogy a könyvtár akkreditált képzést indítson, lehetőség van arra, hogy akkreditált képzésre küldje el a könyvtárosait, lehetőség van arra, hogy az intézmény, azaz a könyvtár maga akkreditált intézmény legyen. Tehát a képzésnél elég tágran sikerült megfogalmazni a pályázatot. És persze azért is harcolni kellett, hogy ne közművelődési intézményeket jelöljenek ki vizsgahelyül. Fontos az Országos Dokumentum-ellátási Rendszer továbbfejlesztése, a szerzői jog által védett dokumentumok szolgáltatásának jogszerű megoldása, a dokumentumok gépileg feltárt rekordjainak növelése. Az Országos Széchényi Könyvtár, a Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár, a miskolci vagy a Pannon Egyetem Egyetemi Könyvtár - a megnyert pályázatokkal - élére állhatnak az országos fejlesztéseknek. Az ő közreműködésükkel a közbeszerzési eljárások magas szakmai színvonalú kiírása szavatolt. Aztán az eljáráson nyertesek szakmai tudása garantálja a feladat korszerű megoldását. Szintén nagyon lényeges az olvasási kultúra fejlesztése, illetve annak támogatása. Lám, egyszerre beszélünk az olvasási kultúra és a digitális kultúra fejlesztéséről, példázva, hogy szó sincs "vagy vagyról", csakis "és"-ről. A Könyvtári Intézet és az OPKM is pályázott ebben témakörében. Sajnos, sok könyvtár az olvasáskultúra fejlesztését leegyszerűsítette a jól bevált író-olvasó találkozóra, úgy mint harminc-negyven évvel ezelőtt! Sokszor nem tudunk jól élni a lehetőségekkel.

A TÁMOP 3.2.4. pályázatban húsz pályázat kapott támogatást.** Ez a szám 73 könyvtárat jelent a megyeitől a községi könyvtárakig, az országos szakkönyvtáraktól az iskolai könyvtárakig ível a sor. A rendelkezésre álló keret 2,013 milliárd forint volt. A novemberben megnyíló második forduló keretösszege 3,280 milliárd forint lesz. És szerencsénkre előttünk áll még 2013-ig a többi forrás lehívásának lehetősége is.

- Nemrégiben olvashattuk, hogy a múzeumok után újabban a könyvtárak is bekapcsolódnak a KUL-TÚRA projektbe. Ennek az a lényege, hogy egy-egy településen a könyvtár is idegenforgalmi, turisztikai célpont lesz, nem csak a helyi múzeum, tájház vagy helytörténeti gyűjtemény.

- Valóban új feladatról, illetve szolgáltatásról van szó. A mai napig tizennégy város könyvtárai kapcsolódtak be a KUL-TÚRA projektbe, szoros kapcsolatban az iskolákkal. Ez azt jelenti, hogy, ha egy iskolai tanulócsoport osztálykiránduláson vesz részt, és ellátogat egy településre, akkor nemcsak a helyi múzeumot keresi fel, hanem bemennek a gyerekek a könyvtárba is. Ez is egy lehetőség, alkalom arra, hogy az iskolások közelebb kerüljenek a könyvtárhoz. Még egy kis támogatási forrás is lesz erre a projektre.

Az lehet ennek az új formának az egyik eredménye, hogy a gyerekek megszokják: a könyvtár bárhol és bármikor használható, oda mindig be lehet menni, ott mindig és mindenről lehet

tájékozódni. A másik eredménye az, hogy világossá és egyértelművé válik: a könyvtár elengedhetetlen része a település életének, a könyvtár, mint intézmény nélkülözhetetlen a városban, faluban. Közhely, de igaz: annak a könyvtárnak van jövője, amelyik nélkülözhetetlenné tudja tenni magát.

- Többek és többször leírták, hogy Európa semmi olyat nem tud előállítani, amit a világ más tájain - például Japánban vagy Tajvanon - ne tudnának. Európa csak egyvalamiben unikális és utolérhetetlen: a kultúrában. Ha ez így van, akkor az európai kultúra egyik őrzője, népszerűsítője, letéteményese természetes módon a könyvtár. Magyarán, ez fölértékeli nemzetközi viszonylatban is a könyvtárak szerepét.

- Az Európai Uniónak nincs közös kultúrpolitikája, nincs európai uniós kulturális stratégia. Minden ország a maga sajátosságaival gazdagítja a közös európai kultúrát. És ezért is igen fontos a digitalizáció! Ugyanis digitálisan bárhol, bármikor elérhetővé válik az európai kulturális kincs. Például Amszterdamból is meg lehet nézni a corvinákat vagy a világ bármelyik más országából. A nemzeti értékek digitalizálásával lehet elérhetővé tenni az európai kultúra hatalmas anyagát. Úgy is mondhatnám, a második Gutenberg-korszak elején vagyunk, hiszen egy új közegben, új formában adjuk közre a nemzetek és összességében Európa kulturális javait.

Az eddigiek is indokolják, hogy mind a tárca, mind az OSZK évek óta várja már, hogy elinduljon az a projekt, amiben az OSZK szerepe a közgyűjtemények digitalizálásának szakmai összehangolása lesz. Enélkül nem lehet elkezdeni a digitalizált taneszközök gyártását, összeállítását sem.

A könyvtárosok a digitalizálással részint komoly alkotómunkát végezhetnek, részint nagy szerepük van a kultúra széles körű terjesztésében. És ez az a szerep, amelyben felértékelődik a könyvtáros tudása, szakértelme és személyisége. A könyvtárosok újra az írásbeliség meghatározó szakemberei, akik nélkül nincs írásbeliség, csak most a névszó elé jelzőt is teszünk: digitális írásbeliség.

A digitalizálás pedig egy nemzeti kultúra számára a legegyszerűbb út a nemzetközi jelenlét felé.

- Köszönjük a beszélgetést, fontos ügyeinkről szóló tájékoztatást!

TÁMOP 3.2.4./08 nyertesei

1.	Dabas Város Önkormányzata	18 960 778 Ft
2.	Faluház és Karikó János Könyvtár (Biatorbágy)	28 580 806 Ft
3.	Országos Idegennyelű Könyvtár	19 367 770 Ft
4.	Pest Megyei Könyvtár (Szentendre)	88 632 220 Ft
5.	Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár (Budapest)	95 930 570 Ft
		251 472 144 Ft

KONVERGENCIA

1.	Országos Széchényi Könyvtár	227 000 240 Ft
2.	Debreceni Egyetem	250 000 000 Ft
3.	Miskolci Egyetem	194 704 000 Ft
4.	OFI–Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum	210 100 600 Ft
5.	Pannon Egyetem	102 040 966 Ft
		983 845 806 Ft

ORSZÁGOS

1.	Békés Megyei Tudástár (Békéscsaba)	81 553 334 Ft
2.	Bródy Sándor Megyei és Városi Könyvtár (Eger)	95 423 268 Ft
3.	Csemegi Károly Könyvtár és Információs Központ (Csongrád)	41 427 600 Ft
4.	II. Rákóczi Ferenc Megyei Könyvtár (Miskolc)	76 174 611 Ft
5.	Kiskunhalas Város Önkormányzata	75 368 984 Ft
6.	Megyei és Városi Könyvtár (Kaposvár)	92 725 532 Ft
7.	Méliusz Juhász Péter Megyei Könyvtár és Művelődési Központ (Debrecen)	87 224 800 Ft
8.	Mészáros Károly Városi Könyvtár (Hajdúdorog)	53 220 000 Ft
9.	Nyitott Könyv Olvasókör Egyesület – TEMI (Salgótarján)	14 200 223 Ft
10.	Vörösmarty Mihály Megyei Könyvtár (Székesfehérvár)	88 270 000 Ft
		705 588 352 Ft

KÖZÉP-MAGYARORSZÁGI RÉGIÓ

Elyert támogatási forrás: 1 940 827 800 Ft

Nyertes intézmények száma: 73 db intézmény

Megyei	7
Városi	39
Szakkönyvtár	3
ÁMK	4
Iskolai	3
Községi	8
Egyéb (alapítvány)	2
Országos	3
Felsőoktatási	4
	73

Összetétel

* Az interjú 2009. augusztus 26-án készült.

** A TÁMOP-pályázat első fordulójának részletes eredményeit bemutató táblázat a 8-9. oldalon látható.